

A pénzügyi kultúra helyzete és fejlődése Magyarországon*

Hergár Eszter – Kovács Levente – Németh Erzsébet

Esszénk az utóbbi tíz évben a pénzügyi kultúra és tudatosság fejlesztése érdekében tett intézkedéseket tekinti át. Arra keresi a választ, hogy az egyes intézmények, civil szervezetek, állami intézkedések, milyen lépéseket tettek a pénzügyi kultúra és tudatosság erősítése érdekében, kiket és milyen eredményességgel értek el, illetve fejlesztettek. A nemzetközi összehasonlító felmérések – elsősorban a pénzügyi tudás tekintetében – a lakosság pénzügyi tudatosságának fejlődését jelzik, viszont a pénzügyi attitűdök, az ismeretek alkalmazása terén további előrelépések szükségesek.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: A13, D12, G51, G53, I2

Kulcsszavak: pénzügyikultúra-fejlesztési programok, pénzügyi ismeretterjesztés, pénzügyi tudatosság, Magyarország

1. Bevezetés

A 2008-as pénzügyi válság kirobbanását követően az országok többsége felismerte, hogy a pénzügyi kultúra fejlesztésének, finanszírozásának az állam és a jegybank összehangolt, átlátható, minőségbiztosított tevékenysége által kell megvalósulnia (Jakovác – Németh 2017; Csizsárik-Kocsir et al. 2021; Bárczi – Zéman 2015). Számos hazai kutatás is nyilvánvalóvá tette, hogy a pénzügyi tudatosság fejlesztése nem képzelhető el az állam részvétele nélkül, miközben a pénzügyi kultúra fejlesztése a gazdasági és a civil szereplők közös érdeke is, melynek érvényesítéshez az állam, a hitelintézetek, a vállalkozások és a civil szervezetek együttműködése szükséges. Az esszé áttekinti az elmúlt tíz évben a hazai pénzügyi kultúra helyzetében és fejlesztésében történt változásokat, továbbá az állami, jogi, intézményi és a civil szervezetek szintjén tett (előre)lépéseket. 2017-ben megjelent a lakosság pénzügyi tudatosságát fejlesztő stratégia, illetve az első akkreditált pénzügyikultúra-tankönyv, amelyet számos

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Hergár Eszter: Magyar Nemzeti Bank, igazgató. E-mail: hergare@mnbb.hu

Kovács Levente: Miskolci Egyetem, egyetemi tanár; Magyar Bankszövetség, főtájtár.

E-mail: kovacs.levente@bankszovetseg.hu

Németh Erzsébet: Budapesti Metropolitan Egyetem, egyetemi tanár és szakvezető.

E-mail: enemeth@metropolitan.hu

A szerzők köszönetüket fejezik ki Bernáth Juliannának és Bukucs Zsuzsannának a tanulmány szakszerű és alapos áttekintéséért és véleményezéséért.

A magyar nyelvű kézirat első változata 2023. december 18-án érkezett szerkesztőségünkbe.

DOI: <https://doi.org/10.25201/HSZ.23.1.5>

újabb tankönyv, munkafüzet, elektronikus segédlet követett. A Nemzeti Alaptanterv az iskolák számára a fejlesztendő kulcskompetenciák között megjelölte a gazdasági és pénzügyi nevelést, azonban a pénzügyi-gazdasági ismeretek mint önálló tantárgy jellemzően nem jelent meg a közoktatási intézmények tanterveiben. A pénzügyi kultúra fejlesztését célzó programok áttekintésére fókuszáló kutatások eredményei azt mutatják, hogy a képzések volumene, a képzési programok és a bennük részt vevők száma 2020-ban 2016-hoz képest mintegy háromszorosára nőtt, a programok túlnyomó része azonban az iskolás korosztályt célozta. A pénzügyi kultúra fejlesztésének kiemelkedő jelentőségű programja a PÉNZZ7, amely a pénzügyi tudatosság fejlesztését az iskolákban különórák és egyéb játékos, interaktív események keretében támogatja.

2. A szakirodalom áttekintése

2.1. A pénzügyi kultúra fogalma: tudás, képesség, attitűd, viselkedés

A pénzügyi kultúra elnevezést először az 1900-as évek elején használták (Kovács *et al.* 2014). A szakirodalom a pénzügyi kultúra számos definícióját alkalmazza, annak megfelelően, hogy milyen szempontból közelíti meg annak lényegét (Pál 2018; Kovács – Terták 2019). Ilyen szempont lehet például a pénzügyi folyamatok megértése, vagy a pénzügyi döntések meghozatali képessége. A szakirodalom nem határoz meg a pénzügyi kultúrára vonatkozóan egységes definíciót, a pénzügyi kultúrát és a pénzügyi tudatosságot szinonimaként használják, ami az angol nyelvű szakirodalomban használt *financial literacy* (pénzügyi műveltség) kifejezésre, annak átvételére vezethető vissza.

Számos kutatás a pénzügyi kultúrát elsősorban a pénzügyi tudás és képességek alapján határozza meg. Holland kutatók szerint az összetett pénzügyi termékek ismerete és megértése jelenti a pénzügyi kultúrát. Mak – Braspenning (2012) és Suganya *et al.* (2013) úgy fogalmazzák, hogy a pénzügyi kultúra annak a tudásnak és képességnek az összessége, amellyel megteremthető az egyén pénzügyi egyensúlya, a pénzügyi jólét biztosítása érdekében. A pénzügyi kultúra koncepciójába tartozik a pénzügyi ismeretek, a tudás, a készség, illetve a tapasztalat (Béres – Huzdik 2012). Plakalovic (2012) szerint beletartozik a döntési képesség mellett a kommunikációs és reagáló képesség is. Remund (2010) több száz kutatás áttekintése után úgy fogalmazott, hogy a pénzügyi kultúra magában foglalja azt a képességet és magabiztosságot, amellyel az egyén saját, személyes pénzügyeit képes irányítani. A szerző összegzi a pénzügyi kultúra számos meghatározásának közös elemeit. Az általa vizsgált definíciók mindegyike öt fő kategóriába sorolható elemet tartalmaz: eligazodás a pénzügyi szolgáltatásokban, a pénz kezelésének képessége, kommunikációs képesség, döntésképeség, a személyes pénzügyek irányítása.

Huston (2010) kutatása során 71 tanulmányt vizsgált, melyek közül több mint 50 nem tudta meghatározni a pénzügyi kultúra fogalmát. A felmérés arra hívja fel a figyelmet, hogy a fennmaradó esetekben a definíciók nyolc különböző jelentést fogalmaztak meg, miközben a tanulmányok mintegy fele nem különíti el a pénzügyi tudást és a pénzügyi kultúrát.

Más kutatások és elemzések rámutatnak, hogy nem csupán az egyének pénzügyi tudását és képességeit, de attitűdjeit, viselkedését és jellemzőit, vagyis a fogyasztók pénzügyi kultúráját, tudatosságát is szükséges vizsgálni.

A legtöbb szakértő, illetve maga a 2017-ben elfogadott, a lakosság pénzügyi tudatosságát fejlesztő stratégia az OECD¹ meghatározását használja (Atkinson – Messy 2012), amely kimondja: „a pénzügyi tudatosság olyan képesség, ami lehetővé teszi a pénzügyi források hatékony gyarapítását, nyomon követését és felhasználását oly módon, hogy az hozzájáruljon mind az egyén, mind a családja, mind a vállalkozása jólétének és gazdasági biztonságának megerősítéséhez.”

A Magyar Nemzeti Bank (MNB) és partnerei szerint a pénzügyi kultúra „A pénzügyi ismeretek és képességek olyan szintje, amelynek segítségével az egyének képesek a tudatos és körültekintő döntéseikhez szükséges alapvető pénzügyi információkat azonosítani, majd azok megszerzése után azokat értelmezni, és ez alapján döntést hozni, felmérve döntésük lehetséges jövőbeni pénzügyi, illetve egyéb következményeit.”²

Amagir és szerzőtársai (2020) szerint a pénzügyi kultúra fő ismérvei a belátó képesség, a tudás és a viselkedés, valamint a hozzáállás és a magabiztosság. A szerzők szerint mindez hatással van a pénzügyi döntésekre, így a pénzügyi tudás és tudatosság fejlesztése befolyásolhatja a makrogazdasági-, a monetáris és a költségvetési folyamatokat, a pénzügyi piacok megfelelő működését, azaz a pénzügyi rendszer egészének eredményességét és versenyképességét.

A pénzügyi kultúra tehát komplex jelenség, melynek nincs egységes meghatározása, azonban a legtöbb definíció tartalmazza a pénzügyi információforrások használatának, az információk megszerzésének, rendszerezésének, összehasonlításának és az egyéni döntéshozatali cselekvési képességnek a szintjét. Ezen túlmenően a pénzügyi kultúra a tudás, az attitűd és a kalkulációs készségből tevődik össze. Látható tehát, hogy a pénzügyi kultúra vizsgálatához komplex modellre van szükség.

¹ Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD): Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet

² A pénzügyi tudatosság fejlesztése segíti a családok anyagi biztonságát is. Sajtóközlemény, Magyar Nemzeti Bank. <https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlemenyek/2020-evi-sajtokozlemenyek/a-penzugyi-tudatossag-fejlesztese-segiti-a-csaladok-anyagi-biztonsagat-is>. Letöltés ideje: 2023. december 12.

2.2. A tudásátadás felmérése, értékelése

A hazai kutatások jelentős része a pénzügyi kultúra helyzetét vizsgálta különböző társadalmi és foglalkozási csoportok vonatkozásában. Így például *Győri (2018)* a magyar kis- és középvállalkozások pénzügyi sérülékenységét, *Garai-Fodor (2023)* a fogyasztók pénzügyi tudatosságát, *Kovács és szerzőtársai (2021)* a középiskolások pénzügyi műveltségét, *Sági et al. (2020)* a háztartások pénzügyi tudatosságát, míg *Kálmán et al. (2021)* a pandémia hatását vizsgálta a gazdasági felsőoktatásban tanuló hallgatók pénzügyi biztonságára. Ezek a kiemelt kutatások fontosak a pénzügyi kultúrát fejlesztő programok tudományos megalapozása szempontjából is. Különösen érdekesek emellett azok a hazai kutatások, amelyek a pénzügyi viselkedés személyiséggel, attitűddel vagy kultúrával kapcsolatos dimenzióit mérték fel. *Németh et al. (2016)* a pénzügyi személyiségtípusokat tanulmányozta egy maga készítette pénzügyi személyiségteszt alapján, míg *Pintér és szerzőtársai (2021)* azt vizsgálták, hogy a digitalizáció és a fintech miképpen hatnak a fiatalok pénzügyi döntéseire. *Mihály és szerzőtársai (2014)* a pénzügyi attitűd és a külső-belső kontroll összefüggéseit vizsgálva a belsőkontrollos attitűdöt mint védőfaktort azonosították, *Hegedűs és Lentner (2024)* legújabb tanulmányukban Geert Hofstede kulturális dimenzióit és a pénzügyi kultúra összefüggéseit vették górcső alá.

A hazai pénzügyi kultúra fejlesztésének áttekintése és értékelése szempontjából leginkább azok a kutatások tanulságosak, amelyek a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó programok célrendszerét, részvevőit, minőségbiztosítottságát, módszertanát és nem utolsósorban azok eredményességét értékelik.

A pénzügyi kultúrát fejlesztő képzéseket vizsgáló kutatások egyik alapvető kérdése, hogy azok eredményesek-e, kimutatható-e a hatásuk az egyének, csoportok pénzügyi kultúrájára, viselkedésére, s hogy vajon a formális edukáció a meghatározó, vagy inkább a demográfiai adottságok, a társadalmi helyzet befolyása a döntő, és érdemes-e mindezek alapján és végső soron jelentős társadalmi erőforrásokat mozgósítani a pénzügyi kultúrát formáló képzésekbe.

Kovács és Pásztor (2022) tanulmánya azt vizsgálta, hogy a világ más régióival összevetve milyen helyzetben van az európai pénzügyi kultúra, és az egyes európai uniós országok milyen jellegű programokat indítanak/indítottak annak javítása érdekében. A nemzetközi és hazai kutatások eredményei rendkívül változatos képet mutatnak. Eredményeik szerint a pénzügyi műveltség emelése növekedési potenciált jelenthet. Számos kutatás jelentős összefüggést talált a pénzügyi tudás szintje, a korábbi pénzügyi fejlesztésben való részvétel, illetve a pénzügyi viselkedés és attitűd között, megállapítva, hogy a pénzügyi képzésben részesülők takarékosabbak, terveznek a nyugdíjas évekre, kevésbé hajlamosak az eladósodásra (*Bernheim et al. 2001; Lusardi – Mitchell 2014; Hilgert et al. 2003; Stango – Zinman 2007; Van Rooij et al. 2011*).

Czeglédi és szerzőtársai (2016) tanulmányukban a vállalkozási ismeretek átadását vizsgálták a magyar felsőoktatásban tanulók részére. Elemzésük során százege olyan tantárgyat találtak, amelyek vállalkozási ismereteket is tartalmaztak, viszont nem használtak interaktív módszereket (szerepjáték, esettanulmányok, szimuláció stb.), illetve a felsőoktatás a vállalkozói tapasztalatokat kevéssé használja az oktatás során. Mindez eltér például az amerikai üzleti képzések módszertanától.

Egy nemzetközileg is sokat idézett hazai kutatás (Béres et al. 2013; illetve Luksander et al. 2014) többek között azt vizsgálta, hogy mitől függ a hazai felsőoktatásban tanulók pénzügyi tudásszintje. Eredményeik arra hívják fel a figyelmet, hogy azoknak, akik a középiskolában részesültek pénzügyi-gazdasági képzésben a pénzügyi tudása nem szignifikánsan magasabb azokénál, akik ilyen oktatást nem kaptak. Ugyanakkor a kutatás rávilágított, hogy a vizsgált szocio-demográfiai tényezők, mint például az életkor, a nemi hovatartozás, a képzés szintje, tagozata, ismeretkörei és a hallgató élethelyzete, önálló életvitelle jelentősen befolyásolta a pénzügyi tájékozottság mértékét.

Amagir et al. (2018) fontos tanulmánya a pénzügyi képzések és a pénzügyi viselkedés összefüggéseit feltáró kutatások eredményeit hasonlította össze. A szerzők azt találták, hogy az iskolai pénzügyi oktatás, valamint a tanulók pénzügyi tudása és attitűdje között pozitív kapcsolat mutatható ki.

Carlson (2020) a valós pénzügyi tudás és a közoktatásban megszerezhető pénzügyi ismeretek összefüggéseit vizsgálta 18–24 éves amerikaiak körében. Eredményei szerint egyes demográfiai tényezők (etnikum, nemi hovatartozás) fontosabbak a pénzügyi műveltség szempontjából, mint a középiskolai képzés. Van Rooi és szerzőtársai (2011) szintén a pénzügyi ismeretek és a társadalmi háttérváltozók közötti összefüggéseket hangsúlyozták. Szerintük a legtöbb kutatási eredmény azt látszik alátámasztani, hogy a pénzügyi tudás mértéke összefügg a nemmel, az életkorról és az iskolázottsággal. A kutatások tehát arra hívják fel a figyelmet, hogy a pénzügyi edukáció akkor lehet eredményes, ha fejlesztése során figyelembe veszik az egyes csoportok szükségleteit.

A bemutatott kutatások élesen rávilágítanak arra, hogy a pénzügyi képzések nem járnak minden esetben pozitív végeredménnyel, így az eredményesség vagy eredménytelenség hatótényezőinek vizsgálata kiemelkedően fontos. Vizsgálni szükséges például a képzések célját, célcsoportját, időtartamát, a tematikákat, a tananyagokat, azok elérhetőségét, minőségét, minőségbiztosítottságát, az oktatók képzését és felkészültségét, az oktatási módszerek megfelelőségét, illetve azt, hogy a programot szervezők miként értékelik a fejlesztések eredményességét.

3. A pénzügyi kultúra fejlesztésével kapcsolatos állami szerepvállalás

3.1. A stratégiai alapok megteremtése

A pénzügyi döntésekhez szükséges készségek, ismeretek hiányából fakadó kockázatok mérséklése érdekében számos szervezet indított a pénzügyi kultúra fejlesztésére irányuló programot, amelyet egyaránt végeznek állami és nem állami (jellemzően a pénzügyi piacon működő) szereplők – gyakran együttműködésben. Ezen programok közé sorolhatóak a képzések, a kutatások, a felmérések, a versenyek, a tanácsadás, az interneten elérhető dokumentumok, alkalmazások stb. Fontos állami szereplők vállalnak egyre aktívabb szerepet a lakosság pénzügyi ismereteinek növelésében, a pénzügyi kultúra fejlesztésében és terjesztésében, így például a Magyar Nemzeti Bank, az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI), a Nemzetgazdasági Minisztérium (NGM), az Állami Számvevőszék (ÁSZ), a Pénzügyminisztérium (PM), minisztériumi háttérintézmények, valamint oktatási intézmények.

Nagy előrelépést jelentett a pénzügyi kultúra társadalmi szintű fejlesztése szempontjából, hogy a Kormány 2017-ben elfogadta a lakosság pénzügyi tudatosságát fejlesztő stratégiát (*Pénzügyminisztérium 2017*), illetve még ebben az évben megjelent az első akkreditált pénzügyikultúra-tankönyv gimnazisták, majd 7–8. évfolyamos diákok számára.

A Stratégia a 2017-től 2023-ig tartó időszakra vonatkozóan határozott meg cselekvési tervet, konkrét feladatokat és határidőket. A célokhoz mutatószámokat rendelt, amelyek megvalósulásához időközönkénti visszaméréseket írt elő.

A stratégia a következő hét fő célt fektette le:

- I. a köznevelés rendszerén belül a valós pénzügyi edukáció kereteinek megteremtése és általánossá tétele,
- II. a tudatos pénzügyi magatartás alapjainak és a háztartások pénzügyi stressztűrő képességének erősítése,
- III. körültekintő pénzügyi döntéseket előmozdító szemlélet megteremtése és a tudatos pénzügyi fogyasztói magatartást támogató intézmények létrehozása és megismertetése,
- IV. a lakosság öngondoskodási szemléletének erősítése,
- V. a pénzügyi termékekhez és alapszolgáltatásokhoz való hozzáférés és pénzügyi beilleszkedés mértékének növelése,
- VI. a korszerű, készpénzkímélő fizetési eszközök használatának ösztönzése,
- VII. a körültekintő hitelfelvétel támogatása.

Az intézkedéseket az OECD 2015-ös, kérdőíven alapuló felmérésének kutatási eredményei alapján határozták meg (OECD 2016). A Stratégiában lefektetett célok megvalósulása érdekében fontos lépést jelentett, hogy 2017 őszétől megkezdődött az akkori szakgimnáziumokban, ma már technikumokban a pénzügyi és vállalkozói ismeretek külön tantárgyként való oktatása.

3.1.1. A jogszabályi keretek kialakítása

A magyar állam már 2016-ot megelőzően is kialakított bizonyos a pénzügyi kultúra-, illetve a pénzügyitudatosság-fejlesztés szervezettségét, átláthatóságát biztosító jogszabályi kereteket.

- a) A pénzügyi szolgáltatási tevékenységgel kapcsolatos fogyasztói jogok érvényesítése érdekében lehetőség van ingyenes pénzügyi fogyasztóvédelmi eljárást kezdeményezni a Magyar Nemzeti Banknál, a panaszos a vitás ügy rendezése érdekében pedig a Pénzügyi Békéltető Testület eljárását is kezdeményezheti.
- b) Az MNB – a működését, tevékenységét meghatározó törvény alapján – 2013 óta vesz részt a pénzügyi kultúra erősítésében, terjesztésében, továbbá bírságból származó bevételeinek egy részét a pénzügyi kultúra erősítésére, terjesztésére, a pénzügyi tudatosság fejlesztésére, e célok elősegítésére, így különösen a kapcsolódó oktatási és kutatási infrastruktúra fejlesztésére kell, hogy fordítsa.
- c) Az ÁSZ társadalmi felelősségvállalásának kiemelt területe volt a pénzügyi kultúra fejlesztése, amit az Országgyűlés 2014-ben határozatban ismert el és támogatott. A pénzügyi tudatosság és kultúra témában vállalt feladatait az ÁSZ 2022. novemberében adta át a Pénziránytű Alapítványnak³.
- d) A pénzügyi szolgáltatási tevékenységgel kapcsolatos fogyasztói jogok érvényesülésének érdekében 2012 óta pénzügyi jogok biztosa tevékenykedik⁴.

A pénzügyi tudatosság erősítését célzó kormányzati politika irányítását 2017 óta a PM pénzügyekért felelős államtitkára végezte. 2022-ben, a választások után a feladat átkerült a gazdaságfejlesztési miniszter munkaszervezetéhez, majd 2023. január 1-től az önállóvá váló Gazdaságfejlesztési Minisztériumhoz.

A Nemzeti Alaptantervről szóló kormányrendelet 2013⁵ céljai között szerepel, hogy „A felnövekvő nemzedéknek hasznosítható ismeretekkel kell rendelkeznie a világ-gazdaság, a nemzetgazdaság, a vállalkozások és a háztartások életét meghatározó gazdasági-pénzügyi intézményekről és folyamatokról.” A jogszabály a fejlesztendő kulcskompetenciák, a fejlesztési területek, nevelési célok között megjelöli a gazdasági és pénzügyi nevelést annak érdekében, hogy: „a tanulók ismerjék fel saját

³ https://www.asz.hu/files/ASZ_orzaggyulesi_beszamolo_2023.pdf

⁴ A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény 41. § alapján.

⁵ A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2010. (VI. 4.) Korm. rendelet

felelősségüket az értékteremtő munka, a javakkal való ésszerű gazdálkodás, a pénz világa és a fogyasztás terén.” Azonban a témakör oktatásának fontossága hangsúlyozásán túl az egyes műveltségi területek vonatkozásában, illetve a kötelező kértantervek között mégsem foglalkozott a tantárgyak szintjén horizontális, átfogó módon a gazdasági és pénzügyi neveléssel, inkább egyes műveltségterületeken, tantárgyakban elszórtan.

A Stratégia elfogadásáról szóló kormányzati döntés (2017. december)⁶ arra kérte az emberi erőforrások miniszterét, hogy a Nemzeti Alaptanterv megújítására irányuló szakmai javaslatok kidolgozásakor vegye figyelembe a pénzügyi tudatosság fejlesztését célzó stratégiában foglaltakat. Emellett a tantervekben a tanulók életkorát és előzetes tapasztalatait is figyelembe vevő, jól hasznosítható gazdasági és pénzügyi kompetenciákat nyújtó képzés megvalósulását és általánossá válását írta elő. A kormányrendelet módosításai⁷ azonban 2020 februárjáig nem érintették a gazdasági és pénzügyi nevelés témakörét. A később elkészült rendelet⁸ már meghatározta, hogy a pénzügyi és vállalkozási ismeretek a szabadon tervezhető órakeret terhére építhetők be. Az általános iskola 1–8. évfolyamán, valamint a gimnázium 9–10. évfolyamán heti két, a 11. évfolyamon heti négy, a 12. osztályban pedig heti öt órában lehet igénybe venni a szabadon választható órakeretet. Annak ellenére, hogy a Stratégia cselekvési terve szerint is a pénzügyi tudatosságot iskolás korban szükséges megalapozni, a technikumokon kívül kötelező tantárgyként nincs pénzügyi edukáció a közoktatás intézményeiben.

Az oktatás fejlesztése szempontjából elsődleges kérdés a tananyagok megléte és elérhetősége. Ezen a területen jelentős előrelépés tapasztalható. A tananyag-fejlesztés szempontjából a Pénziránytű Alapítvány munkája meghatározó jelentőségű. Ma már az Alapítvány gondozásában megjelent tankönyvekből, munkafüzetekből, elektronikus tananyagokból tanulhatnak a diákok, az általános iskola 3. osztályától egészen az érettségi vizsgáig⁹. A Magyar Nemzeti Bank támogatásával 385 000 példányban kaptak a középiskolák „Történelem és pénzügyek” című feladatgyűjteményt, illetve a „Számoljunk a befektetésekkel” példatárat. 2020 szeptemberében pedig minden, a 9. osztályt megkezdő tanuló ingyenesen megkapta a matematika-példatárat, illetve az érettségire készülők és tanáraik a Történelem és pénzügyek feladatgyűjteményt. Szintén ingyenesen jutottak hozzá az általános iskolások a „Küldetések a pénz világában” című tankönyvhöz és munkafüzethez, valamint a középiskolások az „Iránytű a pénzügyekhez” című könyvhöz. Az iskolák a 2020/2021-es tanévben

⁶ A lakosság pénzügyi tudatosságát fejlesztő stratégia elfogadásáról szóló 1919/2017. (XII. 8.) Korm. határozat 2. pontja tartalmazza a felhívást.

⁷ A kormányrendelet módosítására 2020 előtt négy alkalommal került sor, utoljára 2018. január 1-jei hatállyal.

⁸ A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet módosításáról szóló 5/2020 (I. 31.) Korm. rendelet

⁹ <https://penziranytu.hu/ingyenes-tankonyvvel-segiti-penzugyi-nevelest-az-iskolakban-penziranytu-alapitvany-0>

220 ezer példányt rendeltek a pénzügyi ismereteket is tartalmazó környezetismeret és matematika munkafüzetekből. Az azóta eltelt három évben 50 százalékkal nőtt a pénzügyi ismeretanyagot is tartalmazó tankönyvek és munkafüzetek száma, a Pénziránytű Iskolahálózat taglétszáma pedig megduplázódott. A 8. és a 12. évfolyamos diákok számára 162 ezer példányban érkeztek meg a hazai iskolákba a pénzügyi tudatosság fejlesztését támogató „Állampolgárok pénzügyei” című munkafüzetek. Emellett 545 ezer példányt rendeltek az iskolák az alapvető pénzügyi és gazdálkodási ismereteket is tartalmazó tankönyvekből és a pénzügyi fejezetekkel kiegészített munkafüzetekből. A 2023/2024-es tanévben így már 700 ezer kiadvány segíti a diákok pénzügyi nevelését.

4. A civil szféra szerepvállalása a pénzügyi kultúra fejlesztésében

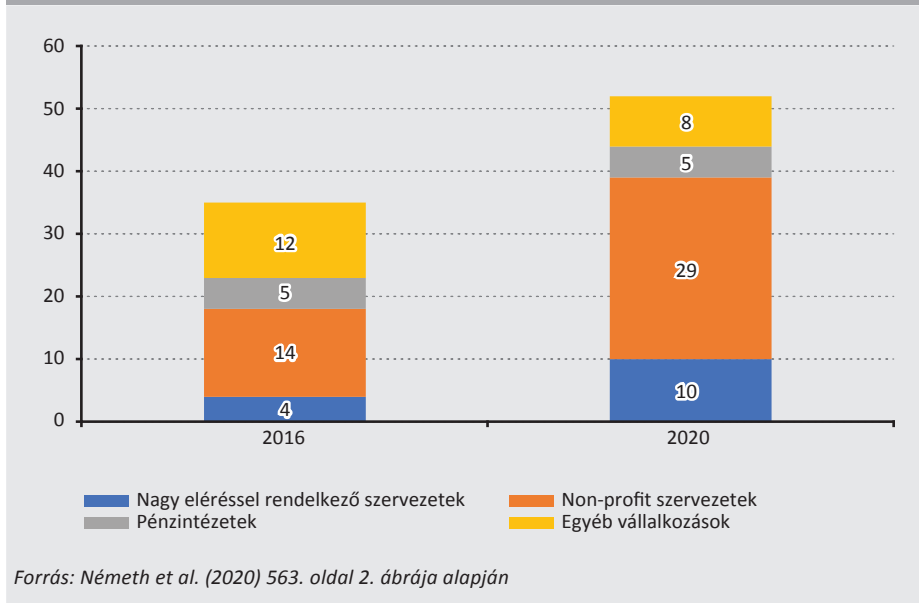
Az Állami Számvevőszék 2016-ban, majd 2020-ban értékelte a hazai pénzügyi kultúra fejlesztésének helyzetét (*Németh 2017; Németh et al. 2020*). Az alábbiakban bemutatjuk a kutatások főbb eredményeit, a civil szféra részvételét és annak változását a vizsgált időszakban. Ezenkívül bemutatjuk a legfontosabb szereplőket, és részletesebben taglaljuk a legnagyobb hatású rendezvényt, a PÉNZZ7 – Pénzügyi és Vállalkozói Témahét eseményeit, eredményeit.

4.1. Szervezetek, képzések, programok

A vizsgálatok célja a pénzügyi kultúra fejlesztésében részt vevők teljes körű feltérképezése volt. A 2016. évi kutatás során 35 képzési programmal rendelkező szervezet töltötte ki a kérdőívet, a 2020-as felmérésben 52 képzési programmal rendelkező válaszadó vett részt, ami közel 50 százalékos emelkedés.

A válaszadók jellemzőik alapján négy összevont kategóriába sorolhatók. Ennek megfelelően a képzési programmal rendelkező 52 válaszadóból 10 nagy eléréssel rendelkező szervezetként, 5 pénzintézetként, 29 nonprofit szervezetként és 8 egyéb vállalkozásként azonosítható. 2016-hoz képest 15-tel több alapítványt, egyesületet vagy nonprofit szervezetet, míg 6-tal több 10 ezer főt elérő (azaz nagy elérésű) szervezetet értek el (1. ábra).

1. ábra
A képzési programmal rendelkező válaszadók elemszáma válaszadói kategóriákként (2016, 2020)

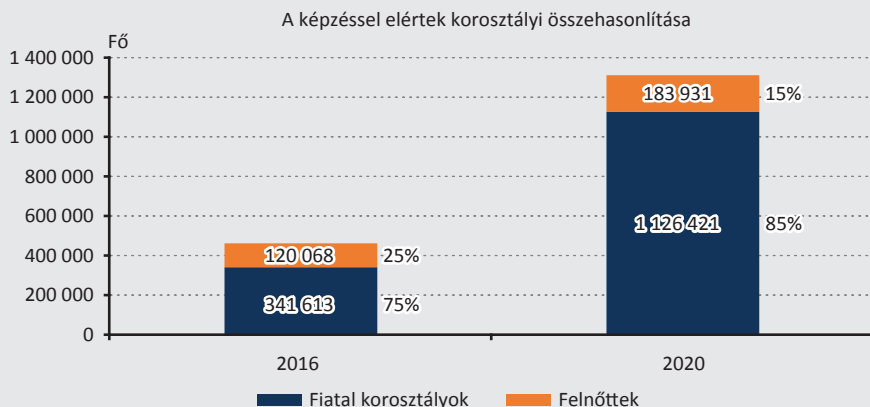

4.1.1. A képzésben részt vevők

A 2020. évi kutatás kimutatásai szerint 2016 és 2020 között összesen 1 310 352 fő számára tartottak pénzügyi kultúrát fejlesztő képzéseket. Mindez nagyon jelentős előrelépés, mivel a korábbi felmérés során az akkori válaszadók a mérést megelőző négy évben képzéseikkel összesen 461 681 főt értek el, vagyis mintegy megháromszorozódott a pénzügyi kultúra fejlesztésében részt vevők száma. A 2016. évi kutatás eredményei azt mutatták, hogy a programok által megcélzott csoportok többségében, 75 százalékban fiatalok (közoktatásban és felsőoktatásban tanulók, 6–25 évesek). 2020-ban, a 2016-os adatokhoz hasonlóan alakult a programokkal elérték aránya, miközben a fiatalok részaránya azóta tovább, 85 százalékra nőtt (2. ábra).

A kutatás emellett azt is feltárta, hogy a felnőtteknek szervezett képzések közül viszonylag kevés szól a pénzügyileg sérülékeny, illetve a sajátos képzést igénylő csoportoknak: vállalkozóknak, nyugdíjasoknak, munkanélkülieknek.

2. ábra
A képzések által elért korosztályok létszáma és arányai (2016, 2020)

Forrás: Németh et al. (2020) 567. oldal 8. ábrája alapján

4.2. A képzések célkitűzései, hangsúlyos témakörei

A képzések céljának sorrendje a 2016-os és a 2020-as mérések esetében is hasonló. 2020-ban a leggyakoribbak az olyan általános célmegjelölések voltak, mint például a „pénzügyi ismeretek átadása”, vagy a „pénzügyi kultúra fejlesztése” (3. ábra). Emellett előrelépést jelent, hogy 2016-hoz képest nőtt a „pénzügyileg sérülékeny csoportok helyzetének javítása” célmeghatározás.

3. ábra
A képzési programok céljai (2020)

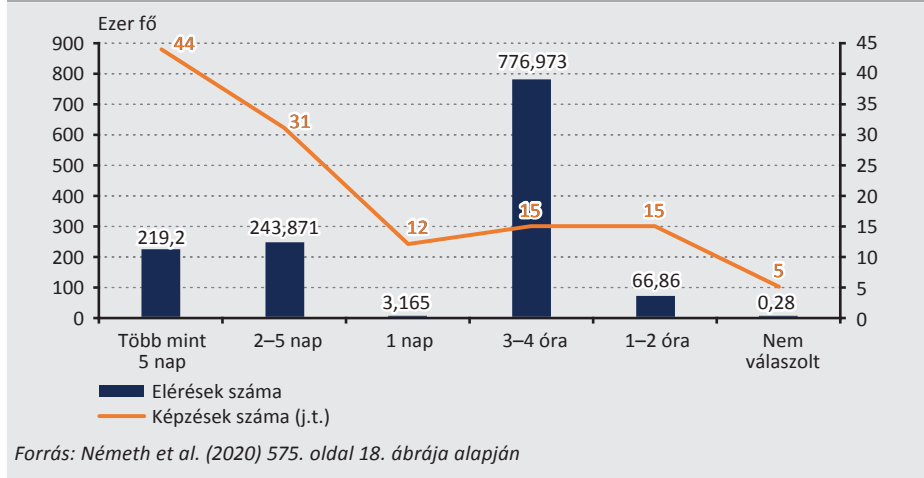
Forrás: Németh et al. (2020) adatai alapján

A szakirodalom is rámutat, hogy az ismeretátadás akkor eredményes, ha a képzés a célcsoportok igényeire szabott módon történik (Cude 2010; Czeglédi et al. 2016). A korábbiaknál több program szólt a pénzügyileg sérülékeny csoportoknak, azonban a felnőtteknek szóló képzések java része 2020-ban sem vette figyelembe a célcsoportok jövedelmi helyzetét, társadalmi hátterét. A programok a pénzügyi önismeret fejlesztésére és a takarékosagra fókuszáltak, a jövedelem megtermelésére kevésbé. Ez azt mutatja, hogy a képző szervezetek felismerték, hogy fontos cél a lakosság öngondoskodási kultúrájának erősítése, az ezt szolgáló ismeretek átadása.

4.3. A képzések időtartama, minőségbiztosítottsága

A korábbi, 2016-os méréshez képest jelentősen emelkedett a 2–5 napos, illetve a még hosszabb, több mint 5 napos időtartamú képzési programok száma, miközben csökkent a rövid, 1–2 órás képzések aránya. A kutatók azt is megvizsgálták, hogy mekkora létszámot vonzanak be a különböző hosszúságú képzési programok (4. ábra).

4. ábra
Az elérték létszáma a különböző hosszúságú képzési programok során 2020-ban

Bár a hosszabb képzések száma jelentősen emelkedett, a résztvevők mintegy 60 százaléka továbbra is meglehetősen rövid, 3–4 órás programokba kapcsolódott be (4. ábra), miközben a hosszabb képzéseken csupán az érintettek 35 százaléka tanult. Utóbbiak tehát kisebb létszámú képzési programok voltak. Az iskolarendszerben tanulóknak szóló képzések nagyobb hányada rövidebb, 1–4 óra időtartamú. A rövid képzések ugyan alkalmasak lehetnek a figyelemfelhívásra és egyes ismeretek átadására, azonban a pénzügyi magatartás, pénzügyi viselkedés, az attitűdök alakítása ilyen keretek között optimálisan nem valósulhat meg.

A kutatás eredményei emellett arra figyelmeztetnek, hogy 2016-ról 2020-ra nem javult érdemben a képzési tematikák és a tananyagok rendelkezésre állása, az akkreditált oktatási anyagok használata. Ez különösen annak fényében aggályos, hogy

míg 2016-ban nem álltak széleskörűen rendelkezésre akkreditált tananyagok, addig 2020-ban oktatási segédanyagok, tankönyvek már jelentős számban álltak rendelkezésre. Az eredmények felhívták a figyelmet arra, hogy indokolt a képzések minőségét szavatoló szakmai garanciák megerősítése és az eredményesség mérése.

5. A legnagyobb elérésű hazai program, a PÉNZZ7 bemutatása

Maxima holland királyné (akkor még csak hercegné), volt befektetési bankár, az OECD pénzügyi kultúra nagykövete kezdeményezésére az Európai Bankföderáció (EBF) 2015-ben meghirdette az első európai pénzügyi témahetet. Ehhez a kezdeményezéshez az EBF tagjai, azaz az európai nemzeti bankszövetségek egyből csatlakoztak, így már az indulás évében páneurópai eseményként debütált.

Magyarországon a PÉNZZ7 elindítása 2015-ben a Magyar Bankszövetség (MBSZ) és a Pénziránytű Alapítvány együttműködésében valósult meg, aminek iskolai tematikus hétként történő megvalósítását kezdeményezve csatlakozott az Emberi Erőforrások Minisztériuma is. Tekintettel a kereskedelmi banki, a jegybanki és a kormányzat oktatásügyi összefogásra, a magyar PÉNZZ7 az elindítása óta volumenében és arányaiban is Európában a legjelentősebb nemzeti pénzügyi témahét lett. 2019-ben 170 ország közül Európából egyedüliként a magyar került be a Global Money Week eseménysorozat „Excellence Award” díj jelöltjei közé. A jelöléssel és a díjjal azon országok és szervezetek munkáját ismeri el a szervező, a Child and Youth Finance, amelyek újszerű megközelítést képviselnek a fiatalok élményszerű pénzügyi és vállalkozói edukációjában (Pintér 2020). A témahét töretlen sikeressége indokolta, hogy a tanévek rendjébe folyamatosan beépítésre került a pénzügyi és (2017-től) a vállalkozói témahét. A szakmai szervezetek önkéntes óraadók biztosításával és minőségbiztosított tananyagok készítésével segítik az iskolákat, hogy saját programjaik magas szakmai színvonalon valósulhassanak meg.

A tematikus PÉNZZ7 évenkénti megszervezése közös projekt keretében történik. 2017-től az EMMI mint projektgazda a tananyagot az iskolai tanévek hivatalos rendjébe témahétként beillesztette. A PÉNZZ7 közprogrammá válása, a pénzügyi kultúra jelentőségének és szükségességének a felismerése, valamint a kormányzati elkötelezettség hatására folyamatosan bővült a támogatók köre. A 2022/2023-as tanévtől már hat szervezet együttműködésével valósul meg a program. A kezdeti koordinátorok, a Magyar Bankszövetség és a Pénziránytű Alapítvány mellett immár jelen van projektgazdaként a Belügyminisztérium (korábban az EMMI) Köznevelési Államtitkársága, a pénzügyi kultúra fejlesztésének kormányzati stratégiáját¹⁰ kidolgozó Pénzügyminisztérium, a Gazdaságfejlesztési Minisztérium és a Junior Achievement Magyarország Alapítvány¹¹.

¹⁰ A kormány 2017-ben fogadta el a lakosság pénzügyi tudatosságát fejlesztő, átfogó, hétéves nemzeti stratégiát, amelynek célja, hogy a magyar lakosok pénzügyi ismeretei bővüljenek, és gyakorlati tapasztalatokat szerezzenek a pénzügyek mindennapi kezelésében.

¹¹ A vállalkozói téma koordinálását a Gazdaságfejlesztésért és Nemzeti Pénzügyi Szolgáltatásokért Felelős Államtitkárság végzi a Junior Achievement Magyarországi Alapítvánnyal együttműködve. A témahét így többek között kiterjed a vállalkozásalapítás folyamatára, a működés során felmerülő kihívásokra és lehetőségekre is.

A PÉNZ7 program fókuszában az általános és középiskolások állnak. Első évben, 2015-ben mintegy 650 iskolában közel 90 ezer diák kapcsolódott be a PÉNZ7 eseményeibe. A pandémia megjelenéséig a növekedés jelentős és folyamatos volt (1. táblázat).

1. táblázat									
A PÉNZ7-ben részt vevő iskolák, önkéntes óraadók és az elért diákok száma (2015–2023)									
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Iskolák	650	788	1 117	1 249	1 235	1 208	1 100	1 029	1 118
Diákok (ezer fő)	90	110	160	202	205	217	171,5	170	145
Pedagógusok	1 000	1 278	1 376	1 645	1 737	1 725	1 974	1 688	1 664
Önkéntesek	200	256	405	438	694	901	700	459	510

Forrás: MBSZ adatai alapján

A témahét tananyaga a mindenkor aktuális társadalmi kihívások alapján és az egyelőre felépített oktatási stratégiai építkezés mentén kerül meghatározásra a szervezők közös döntésének megfelelően. A programsorozat eddigi témáit a 2. táblázat foglalja össze.

2. táblázat		
A PÉNZ7 központi témái		
Összefoglaló táblázat		
	Pénzügyi témák (2015–2024)	Vállalkozói témák (2017–2024)
2015	Családi költségvetés	
2016	Megtakarítások, pénzügyi tervezés	
2017	Bankolj okosan! – korszerű pénzkezelés	Üzleti ötlet és együttműködés
2018	Okosan a hitelekről	Üzleti ötlet és együttműködés (üzleti ötlet, validálás, marketing, valamint csapatmunka és együttműködés)
2019	Okosan a befektetésekről	Problémafelismerés és üzleti ötlet
2020	Pénzügyi biztonság	Ötletből vállalkozás
2021	Tudatos pénzkezelés a családban – Családi költségvetés	InnoVÁL (L) – Vállalkozz okosan!
2022	Megtakarítások, pénzügyi tervezés	InnoVÁL (L) – Vállalkozz okosan!
2023	Korszerű pénzkezelés és pénzügyi biztonság a kibertérben	Gondolkozz és vállalkozz!
2024	Pénzügyi életleckék	Gondolkozz és vállalkozz!

Forrás: Az MBSZ adatai alapján

5.1. A PÉNZ7 állandó eseményei

A tanórákhoz a szervezők, valamint a pénzügyi kultúra fejlesztéséért elkötelezett intézmények változatos kiegészítő programokat is biztosítanak. Ezek játékos formában, versenyekkel, kihívásokkal segítik többek között a pénzügyi bevonódást (*financial inclusion*), a banki szolgáltatók és szolgáltatások megismerését, a befektetési és megtakarítási lehetőségek hatékony, valamint biztonságos használatát, a biztosítás és a kiberbiztonság legfontosabb területeit (részletesen lásd *Melléklet*).

A PÉNZ7-hez további események és pályázatok is kapcsolódnak, amelyek gyakran a fiatalok kreativitását, vállalkozókedvét, alkotóképességét bevonva tanítanak olyan fontos ismereteket és készségeket, mint az üzleti problémák megoldása, vállalkozói, pénzügyi és gazdasági tudatosság fejlesztése, vagy a fenntarthatósággal kapcsolatos szemlélet megerősítése (3. táblázat).

3. táblázat		
A PÉNZ7-hez kapcsolódó események és pályázatok		
	Események, témák	Célok, tartalom
2023	<i>Innovation Challenge: Junior Achievement Magyarország</i>	2 napos (online vagy személyes) versenyen középiskolai csapatoknak valós társadalmi vagy üzleti problémára kell megoldást javasolniuk.
2020	<i>Művészet és pénz</i>	Művészet és pénz kísérőeseménye a Magyar Nemzeti Galéria kezdeményezésére és szervezésében
2019	<i>MeseTÁRca</i>	Videópályázat alsó tagozatos diákok részére
2019	<i>KÉPBEN VAGY?</i>	A pályázat célja: A Pénzügyi és Vállalkozói Témahéthez kapcsolódóan a fiatalok mutathassák be, mit jelent vállalkozónak lenni.
2019	<i>Pénzügyi Adatvizuális Verseny</i>	Azoknak, akik adatelemzés és vizuális adatfelderítés irányába szeretnék továbbfejleszteni tudásukat.
2019	<i>Cetelem Kvíz a PÉNZ7-en!</i>	Célja a fiatalok figyelmét felhívni a mindennapi pénzügyi és vállalkozói tudatosságra szakmai programokkal, speciális eseményekkel és játékos versenyekkel.
2018	<i>„Ki a vállalkozó?”</i>	A pályázat célja képet adni arról, mit gondolnak a fiatalok a vállalkozókról és a vállalkozói létformáról.
2017	<i>PÉNZ7 – Mondd magyarul!</i>	Pénzügyi névkereső pályázat
2017	<i>Szuperhős képregény-rajzoló és videópályázat</i>	Szuperhősök védhették meg a diákok zsebpénzét. A programban részt vevők képregénnyel és videókkal pályázhattak.
2017	<i>„A Molnár család pénzügyei” – videópályázat</i>	Célja középiskolás diákok tudatos pénzügyi gondolkodásának erősítése a Pénziránytű tananyagainak digitalizációja segítségével.
2016	<i>K&H Színezz, Kész, Pénz!</i>	Rajzpályázat alkotó kedvű általános iskolásoknak.
2016	<i>Pénzügyi szabadulós játék</i>	A Junior Achievement Magyarország Alapítvány játéknál az általános szabadulós játékoktól eltérően minden egyes feladvány és kód pénzügyi jellegű volt.
2016	<i>Cetelem Zöldszuli</i>	A pénzügyi tudatosság a középpontban

6. A pénzügyi tudatosságot fejlesztő egyéb jelentős programok

6.1. Az OTP Bank Fáy András Alapítványa

A nem bankszövetségi állandó események közül kiemelkedik az OTP Bank *Fáy András Alapítvány*ának az aktivitása. Az Alapítvány a fiatalok pénzügyi kompetenciáinak fejlesztésén, a pénzügyi tudatosság erősítésén dolgozik, ehhez nyújt képzéseket. Évente hozzávetőleg 30 000 diák vesz részt ingyenes, szemléletformáló, gyakorlatorientált képzéseiben. Edukációs programjai számos hazai és nemzetközi elismerésben részesültek.

6.2. Pénzügyi kultúra és fogyasztóvédelem – Az MNB iránymutató szerepe és tevékenysége

A Magyar Nemzeti Bank jegybanktörvényben rögzített feladata a pénzügyi fogyasztóvédelem, ezen belül a pénzügyi kultúra fejlesztése, a fogyasztók tudatosságának növelése, illetve a helytelen fogyasztói döntésekből adódó károk, kockázatok csökkentése, a termékek közötti választás megkönnyítése. A pénzügyi ismeretterjesztés és szemléletformálás érdekében az MNB összetett tevékenységet folytat: egységes tájékoztatórendszert alakított ki, országos tanácsadó irodahálózatot hozott létre, továbbá szorosan együttműködik társintézményekkel, civil szervezetekkel. Az MNB a pénzügyi kultúra fejlesztésének és a pénzügyi fogyasztóvédelemnek kulcsintézménye (*Hergár – Sz. Pap 2019*).

Az MNB által létrehozott és 2022. március 16-án megnyitó Magyar Pénzmúzeum és Látogatóközpont feladata, hogy hozzájáruljon a lakosság és a fiatal generációk pénzügyi tudatosságának, illetve a fizetőeszközök mindennapi használatának fejlesztéséhez. Ezt a célt szolgálja a múzeum állandó kiállítása, melyet a múzeumba látogató iskolás csoportok számára magas színvonalú, pénzügyi témájú múzeumpedagógiai képzésekkel is kiegészítik¹².

A felnőtt lakosság pénzügyi tudatosságának fejlesztésében az egyik legfontosabb zászlóshajó az *MNB Pénzügyi Navigátor* programja¹³, amely a mindennapi életben hasznos pénzügyi, fogyasztóvédelmi információk, gyakorlati segítséget nyújtó ismeretek közérthető átadását célozza, számos tipikus pénzügyi döntéshez kapcsolódva, mint például a bankszámlanyitás, elektronikus fizetési lehetőségek, megtakarítások, hitelfelvétel stb. A program komplex ismerettára honlappból, termékválasztást segítő kereső és összehasonlító alkalmazásokból, mobilapplikációból, tájékoztatófüzet-sorozatból, valamint egyperces és hosszabb oktatófilmekből áll. Tartalmi egyrészt mindenkor érvényes – pénzügyi termékekhez és szolgáltatásokhoz köthetők, valamint élethelyzetek alapján összeállított – témákat dolgoznak fel, másrészt nagy érdeklődésre számot tartó piaci aktualitásokra reagálnak. A program részét képezi

¹² Pénzmúzeum: <https://www.penzmuzeum.hu/muzeum/>

¹³ Pénzügyi Navigátor: <https://www.mnb.hu/fogyasztovedelem>

a tájékoztatás változatos eszközei mellett több más tevékenység is, így például a fogyasztóvédelmi kommunikációs kampányok, együttműködések, valamint munkahelyi képzések, oktatások.

A tartalomgyártás mellett az MNB proaktívan igyekszik átadni az információkat, illetve személyre szabott segítséget is kínál. Ennek érdekében nem csak az MNB ügyfélszolgálatát lehet megkeresni telefonon, írásban vagy személyesen, hanem az MNB a *civil szervezetekkel* is hatékony együttműködésekkel alakított ki, aminek eredményeként egy Európában is egyedülálló szolgáltatás, az országszerte elérhető, piaci szereplőktől független és az ügyfelek számára díjmentes Pénzügyi Navigátor Tanácsadó Irodahálózat jött létre. Az irodahálózat 2018-ra fokozatosan kiépült, és ma már az ország minden megyéjében megtalálható.

A *Pénziránytű Alapítványt* a Diákhitel Központ, a Magyar Bankszövetség és az MNB 2008 szeptemberében hozta létre. Alapításának célja, hogy a hatóságokkal, civil szervezetekkel és a piaci szereplőkkel együttműködve pénzügyi tudatosságot fejlesztő programokat dolgozzon ki és valósítson meg. A szervezet küldetése az egyének és a családok felelős, megalapozott anyagi döntéseinek támogatása, hogy szemléletformáló programjai eredményeként javuljon a lakosság pénzügyi tudatossága. A köznevelésen belül megvalósuló pénzügyi-gazdasági ismeretterjesztő tevékenysége keretében tankönyv- és tartalomfejlesztést, tanártovábbképzést végez elsődlegesen a kialakított közép- és általános iskolai hálózatában, továbbá pénzügyi ismeretterjesztő programokat szervez és játékos edukációs tevékenységet végez. Az Alapítvány 2015 óta állandó társszervezője a magyarországi PÉNZ7-nek.

Az Alapítvány fentebb ismertetett tankönyvfejlesztési tevékenysége mellett a tanárok pénzügyi gazdasági témájú továbbképzésének is kulcsszereplője. Mindezzel jelentősen hozzájárul a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó iskolai és iskolán kívüli képzések minőségéhez és minőségbiztosításhoz. A Pénziránytű Alapítvány rendszeresen méri a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó programok eredményességét. A tanártovábbképzések eredményességét az idevonatkozó kutatás egyértelműen bizonyította (*Németh – Deák-Zsótér 2023*). A középiskolások és 8. osztályosok körében végzett kutatások első eredményei azt jelzik, hogy mind az önálló tantárgy keretében, mind az egyes tantárgyakba ágyazva, mind az iskolai, de nem tanórai foglalkozások (PÉNZ7, versenyek) pozitív hatással vannak a tanulók pénzügyi tudására, képességeire és attitűdjeire.

7. Előrelépés a nemzetközi ranglistákon

Az erőfeszítések és az elkötelezettség eredményeként a magyar lakosság pénzügyi ismerete, kultúrája – mely a felelős pénzügyi döntések és a pénzügyi intézmények megbecsülésének az alapja – folyamatosan emelkedik. Az OECD nemzetközi összehasonlításban rendszeresen méri az egyes országok pénzügyi kultúrájának fejlettségét,

a tudás, az attitűd és a viselkedés egyes komponenseit szerint. A kutatás azt mutatja, hogy elmúlt évtizedben jelentőset léptünk előre. A 2020. június 25-én publikált felmérés (*OECD 2020*) szerint Magyarország – az európai országokat tekintve – a 9. helyen áll, míg világszinten a 14. a listán. Az OECD-átlaghoz (13,0) képest hazánk kicsit elmarad (12,3) a felmérés összegző kérdéseire adott válaszok alapján, illetve az „OECD 7 pénzügyi tudatossággal kapcsolatos” kérdéseire adott válaszok tekintetében is. Utóbbiban az európai országok rangsorát tekintve hazánk a 8. helyen áll, az összes vizsgált országot tekintve a 11. helyet tudhatja magáénak, az OECD-átlaghoz képest pedig a magyar válaszadók a legtöbb kérdésben az átlag fölött teljesítettek. Az OECD legfrissebb, 2023-as nemzetközi összehasonlító elemzése egyértelműen bizonyítja, hogy hazánkban már látható a pénzügyi tudatosság fejlesztése érdekében végzett erőfeszítések eredménye. Magyarország ugyanis a korábbiakhoz képest is kimagasló eredményt ért el a pénzügyi tudás kategóriában, ahol a 39 országból a 4. helyen végeztünk. A javuló eredmények mellett továbbra is szükség van a tudatos és célirányos pénzügyi szemléletformálásra annak érdekében, hogy a tudás gyakorlati alkalmazása terén is hasonló eredményt érhessünk el (*PÉNZ7.hu 2024*).

A kimagasló magyarországi részvételi számok elismeréseként a magyar PÉNZ7 program 2019-ben már harmadjára került be a Global Money Week eseménysorozat legjobbjai közé. Ugyanabban az évben a PÉNZ7 elnyerte az Önkéntes Központ Alapítvány „Az év pro bono kezdeményezése 2019” díját. 2021-ben a European Money Week által szervezett Európai Pénzügyi Kvízt Strasszer Zsófia, a budapesti Keleti Károly Technikum tanulója hibátlan teljesítménnyel nyerte meg. Az eredmények visszaigazolják a pénzügyi kultúra fejlesztése érdekében végzett sokrétű munkát.

8. Összefoglalás, következtetések

A pénzügyi oktatás nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a lakosság kapcsolódni tudjon a pénzügyi világháléhoz, kezelni tudja a hiteleket és a megtakarításokat, továbbá megértse a pénzügyi rendszer működését és kockázatait. A pénzügyi kultúra fejlesztése a kormányok, az oktatási intézmények, valamint a pénzügyi és civil szféra közös feladata. A pénzügyi kultúra és fejlesztése az elmúlt mintegy 10 évben egyre fontosabbá vált mind az állami, mind a civil szféra, mind a gazdaság szereplői számára, ami végső soron a társadalom pénzügyi kultúrájának és ismeretének emelése révén a gazdaság teljesítőképességét is növeli.

A pénzügyi-gazdasági edukáció megjelent a közoktatásban. Ennek egyik fontos állomása, hogy a Nemzeti Alaptantervben a célok, kompetenciák és területek között nevesítették a gazdasági és pénzügyi ismeretek oktatását is. Ugyanakkor kötelező tantárgyként a technikumokon kívül nem tanítanak pénzügyi, gazdasági vagy vállalkozói ismereteket. Szintén fontos mérföldkőnek számít a pénzügyi kultúra fejlesztésének szempontjából a 2016-ban megalkotott, majd 2017-ben elfogadott Pénzügyi tudatosság fejlesztését szolgáló Stratégia, illetve azok a 2017-től évről évre

megjelenő akkreditált tankönyvek és egyéb tananyagok, amelyek az általános iskola 3. osztályától egészen a középiskola végéig szolgálják a diákok pénzügyi tudatosságának kialakítását és fejlesztését.

A pénzügyi kultúra fejlesztésének legtöbb résztvevőt megmozgató programja hazánkban a PÉNZ7 – a pénzügyi és vállalkozói témahét. A program együttműködő szakmai partnerei küldetésüknek tekintik a gazdasági-pénzügyi szemléletformálást, valamint azt, hogy segítséget nyújtsanak a mindennapokban előforduló pénzügyi helyzetekhez, a tudatos felnőtté váláshoz. A PÉNZ7 rendhagyó tanórái az egyes korosztályok sajátosságait figyelembe véve játékosan, színesen, élményszerűen adják át a felelős döntéshez szükséges ismereteket. A témahét lehetőséget teremt arra is, hogy önkéntes pénzügyi szakemberek és vállalkozók bevonásával a napi gyakorlat is közelebb kerüljön a fiatalokhoz.

A pénzügyi kultúra fejlesztése iskolán kívüli programjainak áttekintését célzó kutatások feltárták, hogy a képzések volumene, a képzési programok, illetve a programok résztvevőinek száma rendkívüli mértékben, mintegy háromszorosára növekedett 2016 és 2020 között, így a 2020-as mérés eredményei szerint több mint 1 millió 300 ezer résztvevője volt a vizsgált programoknak. Előrelépést jelent emellett, hogy a 2016-os és 2020-as mérés között nőtt a képzési programok időtartama és a felnőttek részére szervezett, többnapos képzések száma is. A képzési programokon résztvevők túlnyomó többségét 2020-ban is a közoktatásban tanulók alkották. A kutatások arra is felhívták a figyelmet, hogy a képzési programok csak kis része szólt a pénzügyileg sérülékeny felnőtteknek, és kevésbé vette figyelembe a célcsoportok jövedelmi helyzetét, társadalmi háttérét. Ebből a szempontból különös jelentősége van az MNB Pénzügyi Navigátor programjának, amely a felnőtt lakosság, különösen a pénzügyileg sérülékeny társadalmi csoportok pénzügyi tudatosságának fejlesztését, illetve támogatását szolgálja, nem csupán ismeretátadással és képzésekkel, de tanácsadással is áll a rászoruló felnőttek rendelkezésére. Az említett kutatások, miközben értékelik a pénzügyi kultúra fejlesztést célzó programok és a bennük résztvevők számának növekedését, arra hívják fel a figyelmet, hogy a képzések minőségbiztosítottasága nem javult, és az eredményesség mérése nem volt jellemző. A Pénziránytű Alapítvány akkreditált tankönyveinek, tananyagainak használata, illetve a náluk meghonosodott mérési kultúra minél szélesebb körű terjedése jelentős előrelépést jelenhetne a hazai pénzügyi kultúra fejlesztést célzó programok minőségében, célratarthatóságában és eredményességében.

Írásunk bemutatta, hogy az elmúlt tíz évben igen jelentős előrelépések történtek a pénzügyi kultúra, a pénzügyi tudatosság fejlesztése területén. A kutatások, kiemelten az OECD longitudinális felméréseinek eredményei azt mutatják, hogy ma már mérhető hazánkban a pénzügyi tudatosság fejlődése, különösen a pénzügyi tudás, ismeretek és számolási készségek tekintetében, ugyanakkor a pénzügyi attitűdök és viselkedés, tudásunk gyakorlati alkalmazása terén további előrelépések szükségesek.

Felhasznált irodalom

- Amagir, A. – Groot, W. – Maassen van den Brink, H. – Wilschut, A. (2018): *A review of financial-literacy education programs for children and adolescents*. Citizenship, Social and Economics Education, 17(1): 56–80. <https://doi.org/10.1177/2047173417719555>
- Atkinson, A. – Messy F. (2012): *Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study*. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions No. 15. <https://doi.org/10.1787/5k9cfs90fr4-en>
- Bárczi Judit – Zéman Zoltán (2015): *A pénzügyi kultúra és annak anomáliái*. Polgári Szemle, 11 (1–3): 102–110.
- Béres Dániel – Huzdik Katalin (2012): *A pénzügyi kultúra megjelenése makrogazdasági szinten*. Pénzügyi Szemle, 57(3): 322–336.
- Béres Dániel – Huzdik Katalin – Kovács Péter – Sági Ákos – Németh Erzsébet (2013): *Felmérés a felsőoktatásban tanuló fiatalok pénzügyi kultúrájáról*. Kutatási jelentés. <https://www.asz.hu/dokumentumok/t353.pdf>
- Bernheim, B.D. – Garrett, D.M. – Maki, D.M. (2001): *Education and saving: The long-term effects of high school financial curriculum mandates*. Journal of Public Economics, 80(3): 435–465. [https://doi.org/10.1016/S0047-2727\(00\)00120-1](https://doi.org/10.1016/S0047-2727(00)00120-1)
- Carlson, E. (2020): *An Analysis of the Relationships Between State Mandates for Financial Education and Young Adults' Financial Literacy and Financial Capability*. Electronic Theses and Dissertations, 2020–24. <https://stars.library.ucf.edu/etd2020/24>. Letöltés ideje: 2023. december 11.
- Csiszárík-Kocsir Ágnes – Varga János – Garai-Fodor Mónika (2021): *A múlt és a jelen pénzügyi válságainak ismerete a pénzügyi oktatás függvényében*. Pénzügyi Szemle, 66(2): 215–235. https://doi.org/10.35551/PSZ_2021_2_3
- Cude, B. J. (2010): *Financial Literacy 501*. The Journal of Consumer Affairs, 44(2): 271–275. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01168.x>
- Czeglédi Csilla – Marosné Kuna Zsuzsanna – Kollár Péter – Miskolciné Mikáczó Andrea – Varga Erika – Zéman Zoltán (2016): *A vállalkozói ismeretek oktatásának helyzete a magyar felsőoktatásban*. Polgári Szemle, 12(1–3): 208–228.
- Garai-Fodor Mónika (2023): *Analysis of Financially Aware Consumer Segments from the Perspective of Conscious Consumer Behaviour*. Acta Polytechnica Hungarica, 20(3): 83–100. <https://doi.org/10.12700/APH.20.3.2023.3.6>
- Győri Ágnes (2018): *Kis- és középvállalkozások pénzügyi sérülékenysége*. Közgazdasági Szemle, 65(3): 240–258. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2018.3.240>

- Hegedűs Szilárd – Lentner Csaba (2024): *Examining financial literacy and the financial aspects of Hofstede's four-factor culture model in Hungary*. *Revista Mexicana De Economía Y Finanzas Nueva Época*, 19(1): 1–20, e963. <https://doi.org/10.21919/remef.v19i1.963>
- Hergár Eszter – Sz. Pap Judit (2019): *Pénzügyi élet-leckék*. Szakmai cikk, Magyar Nemzeti Bank. <https://www.mnb.hu/letoltes/hergar-eszter-sz-pap-judit-penzugyi-elet-leccek.pdf>. Letöltés ideje: 2023. december 17.
- Hilgert, M. – Hogarth, J. – Beverly, S. (2003): *Household Financial Management: The Connection between Knowledge and Behavior*. *Federal Reserve Bulletin*, 89(July): 309–322. <https://www.federalreserve.gov/pubs/bulletin/2003/0703lead.pdf>
- Huston, S.J. (2010): *Measuring Financial Literacy*. *The Journal of Consumer Affairs*, 44(2): 296–316. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01170.x>
- Jakovác Katalin – Németh Erzsébet (2017): *A pénzügyi kultúra fejlesztésének nemzeti stratégiái: tapasztalatok és tanulságok*. PRO PUBLICO BONO – Magyar Közigazgatás, 2017(1): 196–211. https://real.mtak.hu/77937/1/PPB_MK_2017_1_Jakovac_Nemeth_A_penzugyi_kultura_fejlesztesenek__u.pdf
- Kálmán Botond – Bárczi Judit – Zéman Zoltán (2021): *A Covid–19 első hullámának hatása a gazdasági felsőoktatásban tanuló hallgatók pénzügyi biztonságára*. *Pénzügyi Szemle*, 66(3): 368–389. https://doi.org/10.35551/PSZ_2021_3_3
- Kovács Levente – Pásztor Szabolcs (2022): *A pénzügyi kultúra az európai oktatásban*. *Gazdaság és Pénzügy*, 9(1): 50–67. <https://doi.org/10.33926/GP.2022.1.3>
- Kovács Levente – Terták Elemér (2019): *Financial Literacy – Theory and Evidence*. Verlag Dashöfer, Bratislava.
- Kovács Péter – Kuruczleki Éva – Rác Tamás Attila – Lipták Lilla (2021): *A magyar középiskolások pénzügyi kultúrájának vizsgálata az elmúlt 10 évben Econventio-teszt alapján*. *Pénzügyi Szemle*, 66(2): 179–198. https://doi.org/10.35551/PSZ_2021_2_1
- Kovács Péter – Révész Balázs – Ország Gáborné (2014): *A pénzügyi kultúra és attitűd mérése*. In: Hetesi Erzsébet (szerk.): *Marketing megújulás: Marketing Oktatók Klubja 20. Konferenciája*, pp. 439–447. <https://eco.u-szeged.hu/download.php?docID=40014>
- Luksander Alexandra – Béres Dániel – Huzdik Katalin – Németh Erzsébet (2014): *A felsőoktatásban tanuló fiatalok pénzügyi kultúráját befolyásoló tényezők vizsgálata*. *Pénzügyi Szemle*, 59(2): 237–258.
- Lusardi, A. – Mitchell, O. (2014): *The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence*. *Journal of Economic Literature*, 52(1): 5–44. <https://doi.org/10.1257/jel.52.1.5>

- Mak, V. – Braspenning, J. (2012): *Errare humanum est: Financial Literacy in European Consumer Credit Law*. Journal of Consumer Policy, 35: 307–332. <https://doi.org/10.1007/s10603-012-9198-5>
- Mihály Nikolett – Mészáros Aranka – Kovács Ildikó É. – Madarász Imre – Horváth Csaba (2014): *Pénzügyi attitűd és a „külső-belső kontroll” összefüggésrendszere*. Vezetéstudomány – Budapest Management Review, 45(10): 68–77. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2014.10.07>
- Németh Erzsébet (2017): *Pénzügyi kultúra képzések: felmérés és diagnózis*. Új Pedagógiai Szemle, 2017(7–8): 46–68.
- Németh Erzsébet – Béres Dániel – Huzdik Katalin – Zsótér Boglárka (2016): *Pénzügyi személyiség típusok Magyarországon – kutatási módszerek és primer eredmények*. Hitelintézeti Szemle, 15(2): 153–172. <https://hitelintezetiszemle.mnb.hu/letoltes/nemeth-erzsebet-beres-daniel-huzdik-katalin-zsoter-boglarka.pdf>
- Németh Erzsébet – Deák-Zsótér Boglárka (2023): *A pénzügyi-gazdasági témájú továbbképzések eredményessége*. ERUDITIO-EDUCATIO, 1(18): 64–85. <https://doi.org/10.36007/eruedu.2023.1.064-085>
- Németh Erzsébet – Vargha Bálint Tamás – Domokos Kinga (2020): *Pénzügyi kultúra. Kik, kiket és mire képeznek? Összehasonlító elemzés 2016–2020*. Pénzügyi Szemle, 65(4): 554–582. https://doi.org/10.35551/PSZ_2020_4_7
- OECD (2016): *Measuring financial literacy among adults*. <https://www.oecd.org/finance/financial-education/measuringfinancialliteracy.htm>. Letöltés ideje: 2024. február 20.
- OECD (2020): *OECD/INFE 2020 International Survey of Adult Financial Literacy*. <https://www.oecd.org/financial/education/launchoftheoecdinfe-global-financial-literacy-survey-report.htm>
- Pénzügyminisztérium (2017): *Pénzügyi tudatosság fejlesztésének stratégiája – Okosan a pénzzel*. Pénzügyminisztérium. <https://www.okosanapenzzel.hu/Media/Default/ASZ-videok/P%C3%A9nz%C3%BCgyi%20tudatoss%C3%A1g%20fejleszt%C3%A9s%C3%A9nek%20strat%C3%A9gi%C3%A1ja.pdf>. Letöltés ideje: 2020. június 26.
- Pál Zsolt (2018): *Pénzügyi kultúra az átalakuló bankszektorban*. In: Pál Zsolt (szerk.): FINTELLIGENCE: Tudományos Pénzügyi Kultúra Körkép Miskolc, Magyarország: Közgazdasági-módszertani képzés fejlesztéséért Alapítvány, pp. 119–136. https://gtk.uni-miskolc.hu/files/13008/F-TPKK_web.pdf
- PÉN7.hu (2024): *A magyarok pénzügyi tudása a nemzetközi élbolyban van, ám meg kell tanulunk a gyakorlatban is alkalmazni az ismereteket*. <https://www.penz7.hu/hir-reszlet.cshhtml?hird=137>. Letöltés ideje: 2024. február 8.

- Pintér Éva (szerk.) (2020): *Tendenciák a pénzügyi tudatosságban*. Miskolc, Magyarország, Pécs, Magyarország, FINTELLIGENCE Pénzügyi Kultúra Központ, 214 p.
- Pintér Éva – Bagó Péter – Berényi László – Molnár Levente – Deutsch Nikolett – Pintér Tibor (2021): *How do Digitalization and the Fintech Phenomenon Affect Financial Decision-Making in the Younger Generation?* Acta Polytechnica Hungarica, 18(11): 191–208. <https://doi.org/10.12700/APH.18.11.2021.11.11>
- Plakalovic, N. (2012): *Financial Literacy and Resultant Stability of the Financial System*. Proceedings of the Faculty of Economics in East Sarajevo, 6, 135–144.
- Remund, D.L. (2010): *Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy*. The Journal of Consumer Affairs, 44(2): 276–294. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01169.x>
- Sági Judit – Vasa László – Lentner Csaba (2020): *Innovative solutions in the development of households' financial awareness: A Hungarian example*. Economics & Sociology, 13(3): 27–46. <https://doi.org/10.14254/2071-789X.2020/13-3/2>
- Stango, V. – Zinman, J. (2007): *Fuzzy math and red ink: When the opportunity cost of consumption is not what it seems*. Mimeo, Dartmouth College.
- Suganya, S. – Sakthivelrani, S. – Durai, K. (2013): *Development and validation of financial literacy scale*. International Journal of Research in Commerce & Management, 4(1): 99–104.
- Van Rooij, M. – Lusardi, A. – Alessie, R. (2011): *Financial literacy and stock market participation*. Journal of Financial Economics, 101(2): 449–472. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2011.03.006>

Melléklet

A PÉNZ7 állandó eseményei

A *Digitális Szimat Kihívás*, amely a bankkártya-használathoz, online fizetéshez, jel-szóvédelemhez, adatlopás kivédéséhez és a digitális biztonsághoz kapcsolódó edukációs játék, amely a Magyar Bankszövetség és partnerei online kvízzjátéka. A *Kahoot* keretei között megvalósuló játékok (tudásteszt és nyereményjáték) célja a figyelem felhívása az egyre intenzívebben szaporodó adatlopásokra.

PénzOkos Kupa a PÉNZ7 keretében évente meghirdetett országos pénzügyi tudásverseny felső tagozatos diákok számára. A versenyen 3 fős csapatok indulhatnak felkészítő tanár támogatásával.

A *PénzFutam* szabadtéri kalandjáték keretében a szervezők, a Pénziránytű: PénzOkos Kupa, a BankCode a Pénzmúzeummal, illetve a Részvényfutam a Budapesti Értéktőzsdével együttműködésben pénzügyi-matekos fejtörők várják a 4–14. évfolyamos diákokat és tanáraikat. Az ország több mint 2 000 pontján játszható csapatjáték során, állomásról állomásra járva oldhatnak meg érdekes pénzügyi feladványokat a tanulók.

A *BankCode* a Pénziránytű Alapítvány és a Pénzmúzeum négyfordulós, középiskolásoknak szóló országos pénzügyi csapatversenye.

Részvényfutam a Budapesti Értéktőzsde (BÉT) és a Pénziránytű Alapítvány közös, ingyenes, online tőzsdejátéka, ahol a játékosok próbára tehetik befektetési érzéküket virtuális tőkével és valódi részvényekkel a BÉT honlapján elérhető játékban.

Nagy Diák Pénzügyes Teszt program: a megtakarítás, befektetés, biztosítás és kiberbiztonság témakörökben a Gazdaságfejlesztési Minisztérium támogató partner-szervezetek közreműködésével hirdeti meg évről évre.

ZsetON – Hangolódj a pénzügyekre! A Pénzügyminisztérium Okosan a pénzzel! programjának keretében fiataloknak szóló versenyt hirdetett: Online teszt keretében 16 pénzügyi kérdést kell megválaszolni. 2023 óta Nagy Diák Pénzügyes Teszt néven a versenyt a GFM szervezi.

FINTELLIGENCE konferenciák: 2017 óta a felsőoktatásban is megjelent a PÉNZ7, a Miskolci Egyetem Tudományos Szakmai Nap keretében foglalkozik a pénzügyi és vállalkozói kultúra fejlesztésével. A Miskolci Egyetemen 2018-ban nyitották meg a FINTELLIGENCE Pénzügyi Kultúra Központot, majd a Pécsi Egyetemen, a Debreceni Egyetemen és a Budapesti Gazdasági Egyetemen nyíltak meg ennek további hálózati egységei. A pénzügyi kultúra fejlesztését a korosztályokra fókuszáló tananyagok, illetve tankönyvek segítik elő.